

CÂMI'U'L-USÛL II-EHÂDİSİ'R-RESÛL

(جامع الأصول لأحداث الرسول)

İbnü'l-Esir Mübârek b. Muhammed'in
(ö. 606/1210)

Kütüb-i Sitte'deki hadisleri
bir araya toplayan eseri.

Kütüb-i Sitte'yi bir araya getirme dü-şüncesini ilk gerçekleştiren, Endülüslü muhaddis Rezîn b. Muâviye es-Sarakus-tî'dir (ö. 535/1140). İbn Mâce'nin *es-Sünen*'i yerine İmam Mâlik'in *el-Muvaṭṭa'*ını alarak *Kütüb-i Sitte*'deki hadisleri şerhetmeksizin bir araya getirdiği, *et-Tecrid li's-şıḥaḥ ve's-sünen* diye de anılan eserine *el-Cem' beyne'l-uşûl's-sitte* adını vermiştir. İbnü'l-Esir, Rezîn'in bu eserinde birçok hadis olması gerektiği yerde zikredilmediğini, mükerrer ri-vayetlerin fazlaca bulunduğunu, bazı hadislerin de eserde yer almadığını tesbit etmiş, bu eksikleri tamamlayıp ayrıca hadislerdeki *garîb** kelimeleri de açık-lamak suretiyle onu kitap adlarına gö-re alfabetik olarak yeniden tertip etmiş-tir. Buna göre "İmân ve İslâm", "i'tisâm", "İlâ", "âniye", "ihyâü'l-mevât", "emel ve ecel" gibi muhteva itibarıyla birbirinden farklı konuları hemze ile başladığı için elif harfinde toplamıştır.

Eser başlıca üç bölümden meydana gelmiştir. "Mebâdî" bölümünde hadis usulüne dair bilgiler özetlenmiş, "Maḳâ-şid" adlı bölümde hadislerin metni verilmiş, "Kitâbü'l-Levâḥik" adını taşıyan son bölümde ise kitap adlarına göre alfabe-tik olarak tertip edilen eserde muhteva-ları itibarıyla herhangi bir bölüme ko-nulamayan hadisler yer almıştır. Kitabın tertibinde harf-i ta'rifler dikkate alınma-mış ve kelimeyi meydana getiren harf-lerin aslı harf olup olmayışına da itibar edilmemiştir. Bunun yanı sıra konuların bütünlüğüne önem verildiği için, uygulan sistem gereği başka harflerde yer alması gereken kısımlar da ait olduk-ları ana bölüme dercedilmiştir. Meselâ fey, gulül, nefli, humus ve şehâdet (şe-hitlik) konuları ilgileri sebebiyle Kitâbü'l-Cihâd'da ("cim" harfinde) işlenmiş, alfa-betik olarak bulunmaları gereken harfin sonunda her biri için "Kitâbü'l-Cihâd'da geçti" kaydı konulmuştur.

Hadislerin senedlerinde yalnız sahâbi olan râviler kaydedilmiş, sahâbe sözleri-nin rivayetinde ise o sözleri rivayet eden tâbiilerin adları verilmiştir. Hadis metin-lerinden önce o hadisin *Kütüb-i Sitte*'-

de yer aldığı esere işaret etmek üzere (خ، م، ط، ت، د، س) gibi rumuzlar ko-nulmuştur. Bazı dikkatsiz müstensihle-rin bu rumuzları yazmayacağını hesaba katan müellif bu işaretleri hadis metin-lerinin sonunda "... أخرجه البخاري ومسلم..." şek-linde açıkça yazmıştır. Hadis metinleri-nin Buhârî ve Müslim'deki şekliyle veril-mesi tercih edilmiş, öteki kaynaklarda-ki önemli farklar ayrıca kaydedilmiştir.

İbnü'l-Esir *Şaḥîḥayn* hadisleri için Hu-meydî'nin *el-Cem' beyne's-Şaḥîḥayn*'i-ni, diğer dört sünendeki hadisler için de hocalarından okuduğu kendi nüshaları-nı esas almıştır. Bu eserlerde bulunma-dığı halde Rezîn'in kitabında rastlanan hadisleri *Câmi' u'l-uşûl*'e almakla be-raber bunların kaynağını bulamadığını göstermek için başlarına rumuz yazma-mış, hadis metninin sonuna " أخرجه رزين " kaydını koymakla yetinmiştir.

Eserin en önemli özelliklerinden biri de hadislerde bulunan garîb kelimele-rin her harfin sonunda "Şerhu garîbi'l-elif", "Şerhu garîbi'n-nûn" gibi başlıklar altında açıklanmasıdır.

Câmi' u'l-uşûl'ün muhtelif neşirleri vardır. Hindistan'da (Merut 1346), Mu-hammed Hâmid el-Fikî tarafından on iki cilt halinde Kahire'de (1370/1950), Ab-dülkâdir el-Arnaût tarafından on bir cilt olarak Dimaşk'ta (1389/1969) yayımlan-mıştır. Bu sonuncu neşri esas alan Yü-suf Muhammed el-Bikâi eserdeki hadis-lerin fihristini yaparak iki cilt halinde neş-retmiştir (Beyrut 1405/1984). Fikî neş-rine göre eserde 9483, Arnaût neşrine göre 9523 hadis bulunmaktadır. Arada-ki kırk hadislik fark numaralama siste-minden kaynaklanmış olmalıdır. Arnaût neşrinde hadislerdeki garîb kelimelerle ilgili açıklamalar, ait oldukları hadisin hemen altında verilmiştir.

Câmi' u'l-uşûl'ün Müttakî el-Hindî tarafından yapılan *el-Fuşûl* adlı bir şer-hi bulunduğunu kaydeden Brockelmann (GAL, I, 438), adı geçen şerhi Müttakî el-Hindî'nin eserleri arasında zikretmemiş-tir (GAL, II, 503-504; *Suppl.*, II, 518-519). Eser üzerinde yapılan çeşitli ihtisar çalı-şmalarının başlıcaları, İbnü'l-Bârizî Hi-betullah'ın yazdığı *Tecridü'l-uşûl* (*Tec-ridü Câmi' i'l-uşûl min eḥâdîsî'r-Resûl*) (GAL, I, 438-439; *Suppl.*, I, 608) ile İbnü'd-Deyba' Abdurrahman'ın kaleme aldığı *Teysirü'l-vuşûl ilâ Câmi' i'l-uşûl min eḥâdîsî'r-Resûl*'dür (Kalküta 1252; Lek-nev 1884; Cavnûr 1897; Lahor 1904-1909; Kahire 1331, 1346). Ayrıca Mecdüddin el-Firûzâbâdî, eserle ilgili olarak *Teshîlü ta-*

rîkî'l-vuşûl ile'l-eḥâdîsî'z-zâ'ide 'alâ Câmi' i'l-uşûl adlı bir *zevâid** kaleme almıştır (Kettânî, s. 175). Rüdânî diye bi-linen Muhammed b. Süleyman el-Mağri-bî de *Câmi' u'l-uşûl*'deki hadislerle Hey-semî'nin *Mecma' u'z-zevâ'id*'inden seç-tiği hadisleri *Cem' u'l-fevâ'id min Câ-mi' i'l-uşûl* ve *Mecma' i'z-zevâ'id* adıyla bir araya getirmiştir (Cidde 1973).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *Câmi' u'l-uşûl* (nşr. Abdülkâdir el-Arnaût), Dimaşk 1969-74, I-XI; Kettânî, *er-Risâ-letü'l-müstetraf*, s. 174-176; Serkis, *Mu'cem*, I, 106; *Tecrid Tercemesi*, I, 263; Brockelmann, *GAL*, I, 438-439; II, 503-504; *Suppl.*, I, 607-608; II, 518-519; İsmail L. Çakan, *Hadis Ede-biyât*, İstanbul 1985, s. 102-104; İmtiaz Ah-mad, "Ibn al-Athir al-Muḥaddith-Life and Works", *IS*, XXIII/1 (1984), s. 33-43.

İSMAİL L. ÇAKAN

CÂMİYYE

(جامية)

Ahmed-i Câmî'ye
(ö. 536/1141)

nisbet edilen bir tarikat.

Câmî hayatta iken bir tarikat kurma-mış olmakla birlikte etrafında toplanan müridleri ve halifeleri ölümünden son-ra onun fikirlerini Türkistan, Horasan ve daha sonra Anadolu'da yaydılar. Câmî-ler adını alan bu dervişlerin faaliyetleri hakkında fazla bilgi yoktur. Ancak Vâhi-dî 929'da (1523) yazdığı *Menâkıb-ı Hâ-ce-i Cihân ve Netice-i Cân* adlı eserinde çağındaki Câmî dervişleri hakkında önemli bilgiler verir. Vâhidî'nin anlattığına göre Câmîler aşk ehli olup semâ ve müsikiye düşkün idiler. Güzel sese önem verir, müsiکی aletleri çalar ve dinlerlerdi. Sakallarını keser, bıyık bırakırlardı. Ya-lın ayak gezer, ayaklarına halhal, belle-rine zincir ve kemer, kulaklarına küpe takar, çok defa keceden aba giyerlerdi. Saçları uzun ve örgülü idi. Câmîler'in bu özel kılık kıyafetleri ve davranışları belli sembolik mânalar taşır. Nitekim anlat-tıklarına göre vücut gemisini sabit hale getirmek için ayaklarına, İblis'le el birli-ği etmesin diye ellerine demir halkalar geçirir, ilâhî sırdan başka bir şey işitme-sini diye kulaklarına küpe takar, kend-i lerini Hakk'a ulaştırarak bir "sağlam ip" (habl-i metîn, bk. Âl-i İmrân 3/103) olsun diye saçlarını örerlerdi.

Vâhidî'nin, dinin hükümlerine önem vermeyen ve yollarını şaşırın bir zümre olarak nitelendirdiği Câmîler pîr olarak Şirvanlı Baba Mahmud'u tanır, o vasıta ile Ahmed-i Câmî'ye mensup oldukları-